

Louthering

Ander werk van Luuk Imhann

Paradijs (roman, 2016)

Luuk Imhann

Loutering

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2022

Copyright © 2022 Luuk Imhann
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij bv, Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen
Omslagbeeld Diego Rivera, *Agrarian Leader Zapata*, 1931,
fresco, 238,1 x 188 cm. Abby Aldrich Rockefeller Fund, 1940
© Banco de México Diego Rivera Frida Kahlo Museums Trust,
Mexico, D.F. c/o Pictoright Amsterdam 2022
© 2022. Digitaal beeld, The Museum of
Modern Art/Scala, Florence
Foto auteur Liza Kollau

ISBN 978 90 214 6774 0 / NUR 301
www.querido.nl

Voor mijn moeder

Inhoud

Dramatis personae 8

Kaart van Mexico 11

Kaart van Coyoacán 12

Tijdslijn 13

DEEL 1

Het boek van de rode tiran 17

DEEL 2

Het boek van de quetzal 133

DEEL 3

Het boek van de roodstaartbuizerd 223

DEEL 4

Het boek van de blauwe bisschop 317

DEEL 5

Het boek van de incaduif 355

DEEL 6

Het boek van de woestijnraaf 423

Epiloog 453

Dankwoord 463

Dramatis personae

De familie Castelán

Paco 'Guerrero' Castelán	Jonge Mexicaan
Eustaquia Castelán	Natuurgenezeres, moeder van Paco

De vuilnisbeltkinderen

Toño Gallardo	Apothekerszoon
Julio Sainz	Schilder, stalinist
Pepe Murillo	Whiskymonnik

De familie Serpas

Evelio Serpas	Student, broer van Luisa
Luisa Serpas	Verpleegster, zus van Evelio
Rodrigo Serpas	Vader van Luisa en Evelio
Dolores	Bediende van de familie Serpas

Andere inwoners van Coyoacán

Doña Rosa	Eigenares van <i>pulquería</i> La Rosita en het Groene Huis
Doc	Kok en uitsmijter van het Groene Huis
Miguel Ángel	Dorpsgek en vechthaanhouder
Señor Ortega Ortega	Guatemalteekse filosoof
Dokter Salinas	Oogarts
Santiago Gallardo	Apotheker, vader van Toño
Padre Jorge	Priester
José Luis	Jonge monnik
Ramón Mercader	Spaanse stalinist, terrorist

De schilders (en hun entourage)

Frida Kahlo	Groot schilder
Cristina Kahlo	Zus van Frida Kahlo
Diego Rivera	Mexico's grootste muurschilder, (ex-)man van Frida Kahlo
David Alfaro Siqueiros	Muurschilder en stalinist
Josep Renau	Muurschilder en stalinist
Antonio Pujol	Muurschilder en stalinist
Luis Arenal	Muurschilder en stalinist

De Russen (en hun lijfwachten)

Leon Trotski	Verbannen Russische revolutionair
Robert Sheldon Harte	Lijfwacht van Leon Trotski
Harold Robins	Lijfwacht van Leon Trotski
Natalja Sedova	Vrouw van Leon Trotski
Jozef Stalin	Leider van de Sovjet-Unie

De Mexicaanse geheime politie

Leandro Sánchez Salazar	Hoofd Mexicaanse geheime politie
Señor Lima	Rechercheur

De doden

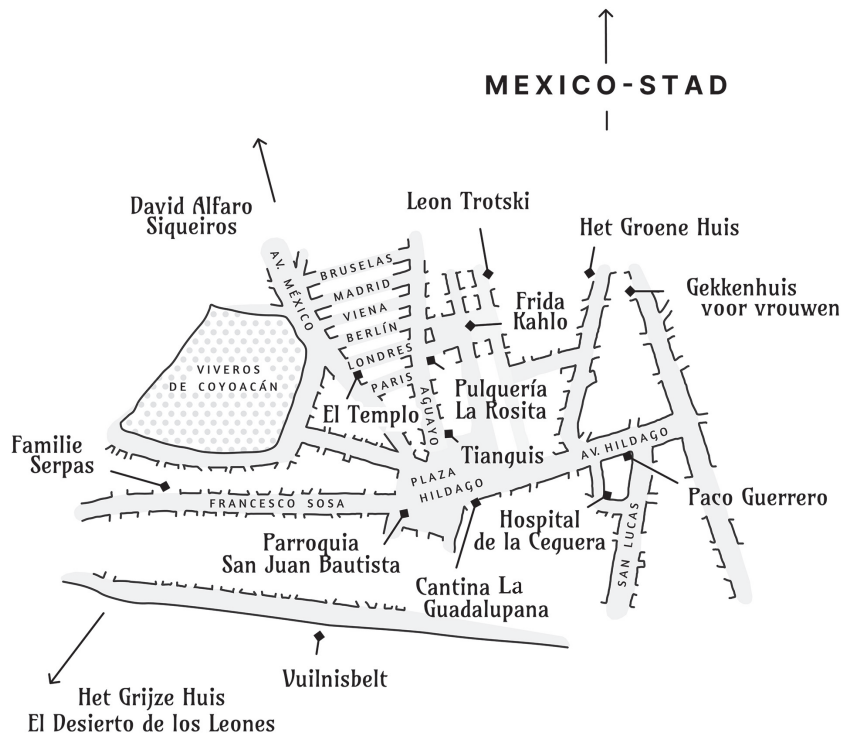
Doña Tranquilina	Natuurgenezeres, grootmoeder van Paco
Aureliano Guerrero	Kapitein, grootvader van Paco
Emiliano Zapata	Zuidelijke revolutionair
Pancho Villa	Noordelijke revolutionair
Miguel Hidalgo	Revolutionaire priester
José María Morelos	Revolutionaire priester
Roberto Castillo	Eerste kok van het Groene Huis

Vladimir Lenin	Eerste leider van de Sovjet-Unie
Hernán Cortés	Conquistador
Malinche	Inheemse minnares van Cortés
Benito Juárez	Eerste president van inheemse afkomst
Porfirio Díaz	Afgezette dictator
Montezuma II	Koning van de Mexica ten tijde van de Spaanse inval in Mexico
Cuauhtémoc	Laatste koning van de Mexica
María de la Luz	Katholieke martelares

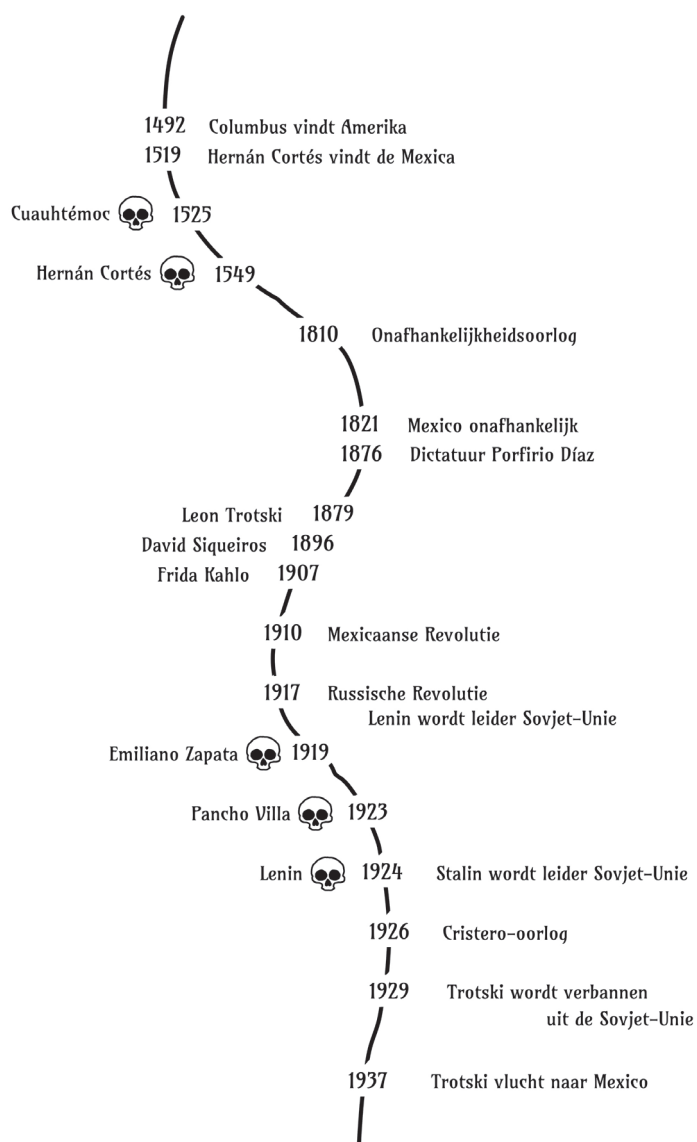
Kaart van Mexico

Kaart van Coyoacán

Tijdljn

'Life, what is it but a dream?'

– Lewis Carroll, *Through the Looking Glass and What Alice Found There*

DEEL 1

Het boek van de rode tiran

Hoofdstuk 1

...waarin Paco Castelán geboren wordt en opgroeit

In Mexico, land van kunstenaars en vrijheidsstrijders, werd Paco Castelán na een bevalling van vijfenveertig uur met een verlostang uit zijn moeder getrokken en in de armen van de vroedvrouw gelegd. Toen zijn longen openklapten begon hij zo vreselijk hoog te krijsen dat de vroedvrouw hem van schrik liet vallen en zijn stem smoorde.

De zusters in het Hospital de la Ceguera begonnen te gillen en uit de mond van Paco's moeder, Eustaquia Guadalupe Domínguez Castelán, ontsnapte zo'n ijzingwekkende oerschreeuw dat enkele tellen lang niemand durfde te bewegen.

'¡No, m'hijito!' schreeuwde ze en ze begon te klagen: 'Zijn vader, die *pendejo*, was al weg voor mijn buik begon met groeien. Zal ik Paquito nu ook nog verliezen?'

De zusters kregen tranen in hun ogen en enkelen van hen wensten niet naar het kind te kijken, maar toen de dokter de baby oppakte keek Paco in doodse stilte de kamer rond, zich van geen kwaad bewust en met een uitdrukking van verwondering op zijn gezicht die hij zijn hele jeugd zou behouden. De rest van de dag verroerde hij zich nauwelijks en gaf geen kik meer, en Eustaquia nam hem mee naar *La casa colonial*, het koloniale huis in Coyoacán, een klein dorp in de Vallei van Mexico, vlak onder Mexico-Stad, omgeven

door grote vulkanen met ontzagwekkende namen: Popocatepétl, Ixtaccíhuatl, Xinantécatl. Monsters waren het, zichtbaar vanuit elke hoek of straat van het dorpje.

In het huis ging Eustaquia op een schommelstoel op de patio zitten en legde het kind aan haar borst.

‘Je bent geboren in een land waar *la gente* verdeeld zijn, Paquito,’ zei ze tegen hem terwijl de jongen dronk, ‘een land waar het volk de connectie met de natuur is kwijtgeraakt.’ Paco liet haar tepel uit zijn mond glippen en keek haar met grote ogen aan toen ze vervolgde: ‘Er was hier ooit een volk dat een reusachtig koninkrijk had, de *Mexica*, waar ze geloofden dat er vier zonnen geweest zijn, en dat wij in de vijfde leven, lang na de zon die als een woeste jaguar de wereld vol insecten verslond, na de zon die opblies en de zon die haar wereld verdronk. Wij leven in de zon van de mensen, Paquito, en wij stammen af van de puurste mensen die ooit hebben bestaan. Wij zijn *Nahua*. Wij zijn *Mexica*. We zijn verbonden met de natuur en die verbinding zal bij je blijven.’

Ze streelde het hoofd van de baby en rook aan zijn ravenzwarte haar, liet haar vingers van zijn neus af glijden.

‘*Oiga*, lang geleden, op deze plek, heersten de Mexica in een stad genaamd Tenochtitlán tot de Europeanen van overzee kwamen en de stad afbraken.’ Met haar hand maakte ze een vuist vlak voor Paco’s gezicht. ‘Met de stenen van de tempels werden huizen gebouwd zoals deze, het huis waar je *abuelo* woonde tot hij stierf en waarin jij en ik vrij zijn. Niemand maakt ons wat, Paquito. Je vader, die pendejo die is weggelopen, was een Europeaan.’ De baby staarde naar de vuist van Eustaquia die zo vlak boven zijn gezicht bleef hangen. Ze bewoog wat dichterbij haar zoon toe en begon te fluisteren. ‘Eigenlijk was hij dus een zoon van een

veroveraar. Maar jij, lieve Paquito, bent perfect. In jou is het Nahuabloed en het Europese gif met elkaar vermengd.' Ze tilde hem op en liep met hem tegen zich aan gedrukt naar de woonkamer van het huis. 'Je bent een *mestizo*. En sommige mensen zullen je hierom haten. Maar ik zal je alles leren wat ik weet en je zult uitgroeien tot een *gran Mexicano*.' Ze bleef met hem voor een groot raam staan dat uitkeek op de Calle San Lucas, waar de kippen wegstoven voor de muilezels die door Tlaxalteekse boeren werden voortgedreven over het zand, zwoegend om op tijd hun oogst te verkopen om de huur van hun land te kunnen betalen. 'Zie je ons lot? De hele Mexicaanse historie is de strijd om aan ijzeren ketens te ontsnappen. Net als je abuelo en *abuela*. Je grootvader deed het door te vechten en je grootmoeder door de wetten van de natuur te begrijpen zodat jij ooit vrij zult zijn, Paquito.'

Was de wens de vader van de gedachte of leek de baby haar te begrijpen? Paco's blik van verwondering, peinzend en beschouwend, deed Eustaquia denken dat haar zoon briljant was en dat de gehele wereld ooit zou weten van het bestaan van Paco Castelán.

'Ik zal je jarenlang zogen met de melk die uit deze borsten komt,' zei ze toen ze hem opnieuw voedde en de baby gulzig voelde drinken. 'Dan moet het wel goed komen, m'hijo.'

Zeven jaren verstreken en in het koloniale huis aan de Calle San Lucas voedde ze geheel tegen de Mexicaanse cultuur in haar kind op zonder bemoeienis van mannen, volgens de wijsheid van haar moeder.

'Ik heb veel gereisd, Paquito, en toen je geboren werd had je een blik die me deed denken aan de lammeren op de heuvels van Xico, de pure onschuld.'

Keer op keer vertelde ze haar zoon over zijn geboorte en zei ze dat hij bijzonder was, maar nooit sprak ze nog uit zichzelf over zijn vader en in de jaren die volgden begon hij steeds nieuwsgieriger te worden naar de man die hem verwekt had.

‘Hoe heette hij, *mamá*?’

‘Waar kwam hij vandaan, *mamá*?’

‘Waar kwam hij graag en wat dronk hij graag, *mamá*?’

Om hem af te leiden vertelde ze hem hoe beroemd hij zou worden en schetste zij zijn toekomst en dan omhelsde ze hem en sloot hij zijn ogen en probeerde het voor zich te zien.

Elke keer dat ze voorspelde hoe hij een gran Mexicano zou worden, gaf ze hem een ander beroep; een dokter die een medicijn tegen cholera zou ontdekken, een schilder wiens werk in de grootste musea zou hangen, een held die alle arme boeren bevrijdde van de ketenen van de regering en hun allen eindelijk hun eigen land gaf.

‘Zie je het voor je?’

‘*Sí, mamá,*’ zei hij dan en Eustaquia glimlachte omdat zijn stem haar lief voorkwam. Wanneer Paco sprak, sprak hij hoger dan alle jongens en mannen die ze ooit gehoord had. Als hij zich ervoor schaamde, maande ze hem zijn schouders te rechten en er trots op te zijn. ‘Je praat anders dan alle anderen, m’hijo, omdat je anders bent dan alle anderen.’

De jongen glunderde wanneer zijn moeder zo tegen hem sprak. Hij dacht dat ze de wijste vrouw op aarde was en vroeg haar vaak om hem de wereld uit te leggen.

‘Als je de natuur van dit land doorziet, begrijp je alles in het leven,’ zei ze, ‘dat is wijsheid die ik van *doña Tranquilina* heb geleerd, je grootmoeder.’

En Paco knikte en hij wilde deze wijsheden vertellen aan eenieder die het maar wilde horen, maar het lukte hem op school niet om vrienden te maken. Zijn hoge stem zorgde ervoor dat hij veel werd gepest. Ze noemden hem een *hijo de la chingada*, waarna hij vocht, net als zijn abuelo zo vaak gedaan had, maar hij verloor elk gevecht, want hoewel Paco normaal groeide, bleef hij iel en tener. Dus kwam hij keer op keer thuis met een bloedlip, een blauw oog en met gescheurde kleren en zijn moeder sloot hem in haar armen en ze fluisterde hem toe wat *aguantar* betekende, het eindeloos verdragen van de pijn die bij het leven hoorde. Troostend met haar lage, zware stem wikkelde ze haar lichaam om hem heen, waardoor hij zich geborgen voelde als een luiaardjong dat nimmer van zijn moeders buik wijkt.

Wat is ze lang, dacht hij, en als hij andere jongens over zijn moeder vertelde overdreef hij steevast, zei hij dat ze twee meter lang was, want Mexicanen zien de fantasie niet als een leugen, maar als slechts een andere manier waarop de zaken in het leven kunnen lopen.

Als hij thuis was bleef hij haar vragen om hem te vertellen over zijn afwezige vader en wanneer hij dit deed legde Eustaquia haar handen op zijn wangen. Zijn huid was zacht, romig als de pasta die zij van de karamel maakte. Zijn zwarte piekhaar viel over zijn gezicht en bedekte vaak zijn ogen, die zo zeegroen waren als de Golf van Mexico wanneer de zon opkwam en dan vertelde ze, langzaam, telkens hetzelfde.

‘Je vader was een lafaard, Paquito,’ zei ze, ‘maar hij was wel knap. Hij was een werkloze oogarts en hij droeg een lange donkerrode jas die hem onweerstaanbaar maakte. Hij had een litteken op zijn gezicht, van zijn wenkbrauw tot aan zijn kin, waardoor iedereen hem mysterieus vond.’

En met haar wijsvinger trok ze een gekromde lijn van haar wenkbrauw tot haar kin.

Haar stem was een beetje hees en Paco vroeg zich af of zij degene was die voor het litteken gezorgd had en hij zag voor zich hoe ze hem te lijf was gegaan met de schaar waarmee ze 's ochtends vroeg het vlees van de botten van geplukte kippen knipte.

‘Wanneer ging hij weg?’ vroeg hij.

‘Vlak voor je geboren werd.’

‘¿Por qué?’

Eustaquia haalde haar schouders op en liep over de gevorkte paden de tuin in, keek naar de granaatappelstruiken die wel drie meter hoog waren en tussen hun doornen de donkerrode vruchten toonden waaruit Paco vaak de pitjes at. Hij staarde naar de gatenplant in de tuin, vol gelobde groene bladeren, naar de grijsbaardcactus die twee meter hoog was en lange witte haren had met daaronder echte stekels. Bovenaan de cactus zat een bloedrode bloem waar insecten omheen zweefden. Maar de plant waar hij steeds naar terugkeerde in zijn moeders tuin was de vijgcactus, met zijn felgele bloemen en harde stekels. Zowel mooi als gevaarlijk was de plant, en Paco keek vaak toe hoe zijn moeder met grote zorg de cactus verzorgde.

Ze torende boven hem uit en soms was hij bang voor haar. Wanneer hij in de tuin zat en toekeek hoe de kolibries van bloem tot bloem vlogen bedacht hij dat er in zijn ribbenkast een vogel zat die als hij bang was met zijn vleugels sloeg. Dat moest de reden zijn dat hij zijn hart soms zo snel voelde kloppen dat hij bang was dat het door zijn borstkas heen zou breken.

‘Iedereen op school zegt dat ik anders ben, mamá,’ zei hij, zittend op de grond in de tuin naast zijn moeder. ‘We-

reldvreemd, zeggen ze en ze geloven de verhalen niet die je me hebt verteld.'

'Ga zitten en drink je *agua de Jamaica*,' zei Eustaquia. 'Vergeet de anderen, je hebt niets aan ze, *absolutamente nada*.'

Ze dronk haar *copitas* in stilte en glimlachte vrolijk naar hem. Ze werd altijd opgewekt van borreltjes en Paco voelde zich beter als ze naar hem lachte. Hij en zijn moeder vormden een team, waarom begrepen de andere leerlingen op het Colegio Anglo Mexicano de Coyoacán dat niet? Voor zijn voeten groeide de *lantana*, waarvan de roze bloemen het huis vormden voor veel larven van motten, die zijn moeder gebruikte in zalf en drankjes.

'Ze zeggen dat het onnatuurlijk is dat jij me in mijn een-tje opvoedt. De andere jongens zonder vader worden door hun grootouders geadopteerd.'

'Don Aureliano en doña Tranquilina zijn dood, Paquito,' zei ze. 'Ze pesten je omdat ze voelen dat je een gran Mexicano wordt en ze zijn jaloers.'

Ze beschermde hem in de woelige jaren van de Cristero-oorlog, waarin de staat op katholieken joeg alsof ze vogelvrij verklaard waren. Het bloedvergieten vond plaats in de kerken en op straat. Zelfs in de steegjes bij maanlicht werden priesters neergestoken.

'Hou je verre van de katholieken, Paco,' zei ze. 'Geen god kan je beschermen als ze met messen en geweren voor de deur staan.'

'Sí, mamá.'

'Al die jaren van oorlogen kennen eigenlijk geen winnaars. *Maderistas*, *Rurales*, *Encomenderos*, *Peninsulares*, *Iconoclastes* en *Christo Reyes*; volg geen van hen. Hou je niet op met volgelingen van die bandietenleider Pancho Villa,

generaal Huerta, generaal Obregón, president Calles en president Cárdenas – weet dat wij Nahua zijn en dat geen van hen zich werkelijk druk om ons heeft gemaakt.’

Hij luisterde en volgde haar.

Toen hij tien was haalde ze hem van school en nam ze hem twee jaar lang mee op een reis door Mexico, zoals haar moeder doña Tranquilina haar vlak voor ze stierf had opgedragen te doen.

‘Je moet het land kennen waar je in leeft,’ zei ze. ‘Je moet de dieren en planten kennen, de geschiedenis en de mensen. Ik wil dat je weet hoe de verminkten eruitzien en hoe je jezelf kan redden.’

Hij had haar met glazige ogen aangekeken.

‘Sí, m’hijo, het is hard,’ zei ze, ‘het zal zwaar worden, maar je zal er je hele leven profijt van hebben. Weet je bijvoorbeeld hoe je eend met *mole* maakt, die je zo graag eet?’

Hij schudde zijn hoofd.

Ze nam hem mee naar de keuken en liet het hem zien, de drie soorten pepers die hij nodig had, de ui en knoflook en ze liet hem zien hoe zijn kleine handen konden afmeten of er genoeg amandelen waren, hoe hij pinda’s pelde en hoe hij kon zien dat de anijs en kruidnagel volmaakt waren. Alle ingrediënten voor de saus legde ze op tafel.

‘Het enige wat nu nog ontbreekt is een eend,’ zei ze en ze pakte de grote schaar waarmee ze de botten van kippen afknipte en maande hem haar te volgen naar de *tianguis*, de inheemse markt van het dorp.

‘Maar de arme eend, mamá,’ zei hij.

Zijn moeder snoof.

‘Elk levend wezen sterft hoe het verdient te sterven.’ Ze keek hem aan. ‘Jij mag hem vasthouden als ik zijn nek doorknip.’

Zo leerde ze haar zoon brute levenslessen; te voet, te paard, op een muilezel – ‘*Mula. Mula. Echa mula,*’ bezwoer Eustaquia – en met de trein trokken ze vanaf de volgende dag Mexico door. Ze liet hem de jungle van Quintana Roo met eigen ogen zien en de hitte in de woestijnen van Sonora voelen, de stenen van de Mayaruïnes in Chichén Itzá aanraken en ze leerde hem zwemmen bij de stranden van Veracruz. Ze zagen gieren en muskieten, op zoek naar de ziekelijken, hijgend stervend aan een longontsteking of van droogte aan de cholera, omgeven door vliegen alsof ze al karkassen waren. Paco zag in Matamoros de leprozen in een gasthuis op de bakstenen vloer liggen en ontmoette in Guadalajara een markies die op een boomstronk bij de weg naast zijn dode paard zat, na te denken over het bestaan. Hij was een Portugese Jood die voor de achtervolgingen in Spanje naar het Latijns-Amerikaanse land was gevlucht, maar was hier aan een duivelskunstenaar ten prooi gevallen. Paco en Eustaquia luisterden naar zijn verhaal en reisden verder, naar omstreden geneesheren in Tuxtla en een asgrouwe whiskypriester die een groep half verlamde mulatten in Manzanillo het beeld van een wereld zonder pijn en zorgen voorhield, zijn woorden afwisselend met slokken uit een fles mezcal. Paco staarde naar de rode rups van de dikkopvlinder die onder in de fles zwom en huiverde.

‘Dit is wat drank met mensen doet, m’hijo,’ vertelde Eustaquia hem achteraf en ze nam hem mee naar de buitenwijken van het vissersstadje, waar de opiumverslaafden op straat lagen. ‘En dit is wat opium doet, Paquito. De mensen die aan drugs verslaafd raken worden waanzinnig. Ze sterven als honden. Want iedereen krijgt de dood die hij verdient.’

Zo maakte Paco kennis met de wrede en grenzeloze we-

reld buiten het kleine dorp waar hij was opgegroeid.

‘Er zijn vele stammen in Mexico, Paquito, en ik wil dat je de mensen kent en hun talen hoort. Evenals wij Nahua zijn en Mexica, niet Azteken, zoals de westerse lui het noemen. Elke stam heeft zijn eigen cultuur.’

Bij het fornuis van een Zapoteekse in Oaxaca leerde ze hem *tamales* te maken. Samen kneedden ze het deeg, weekten de maisliezen en vulden de bladeren alsof het een ritueel was. Ze aten hun tamales tussen muren van leemsteen, zittend op de grond, luisterend naar verhalen over het oude Mexico die de Zapoteekse hun vertelde.

Op elke plek waar ze kwamen vertelde Eustaquia hem iets over de natuur, ze wist van elke plant en boom de naam, ze kende van elk dier het gedrag dat het typeerde en ze leerde Paco de flora en fauna van hun land te gebruiken in zijn praten en denken, precies zoals doña Tranquilina het ooit aan haar had geleerd.

Paco droomde van de natuur en zijn moeder leerde hem tekenen, zodat hij elke dag de nieuwe vogelsoorten die hij ontdekte met een stuk houtskool op papier kon schetsen.

‘Tekende de quetzal, Paquito, schitterend met zijn rood-groen-witte veren, zijn lange staart, zittend op een tak van een amandelboom. Juist, *muy bien*. Maar kijk, dit’ – en hier wees ze op zijn schets – ‘is een stilstaande vogel, en vogels staan nooit stil. Ze leven, ze hebben een omgeving en ze hebben de kunst van het vliegen geleerd. Dus je moet de quetzal in beweging schetsen. Bedenk dat hij onze Mexicaanse aarde vanuit de lucht bekijkt, iets wat jij en ik nooit zullen hebben.’

‘Sí, mamá.’

‘Je abuelo don Aureliano was een groot tekenaar,’ zei ze, ‘maar hij vergooide die carrière aan de wapens.’ En Eusta-

quia vertelde hem dat de Mexicaanse schilders aan een opmars in de wereld bezig waren.

‘Je zult later alles kunnen worden wat je maar wilt,’ zei ze hem op een avond, ‘behalve als je je abuelo achterna wilt gaan. Dan doe ik de deur voor je dicht en kom je niet meer binnen, begrijp je?’

‘Sí, mamá.’

Op zijn twaalfde verjaardag in 1929 kwamen ze terug in het koloniale huis aan de Calle San Lucas in Coyoacán, dat twee jaar leeg had gestaan en nu vervallen was; de steenrode muren waren vaal geworden, de gevorkte paden in de tuin waren overwoekerd door onkruid en de witte houten deuren en luiken hingen nog maar amper in hun scharnieren.

‘We knappen dit samen op, Paquito,’ zei ze.

‘Sí, mamá.’

‘We hebben geen *mozo* of *cargador* nodig.’

‘Maar we hebben toch genoeg geld?’

‘Sí, *niño*, we hebben genoeg. Maar ik ga je leren dat je alles zelf kunt doen, wat anderen ook zeggen.’

Toen Paco vroeg wat ze eigenlijk met al die ruimte moesten, zei Eustaquia het huis te veranderen in een toevluchtsoord voor vrouwen die zwanger, gewond of depressief waren.

‘Het is wat doña Tranquilina zou hebben gewild.’

In haar tuin, op blote voeten, stak ze vier kaarsen aan, naar de vier windrichtingen, beginnend met die die het oosten voorstelde. Aan de kaarsen brandde ze de alsem en ze bewoog al neuriënd de vlamme bundel boven haar hoofd en toen naar beneden, langs haar armen en benen om hem dan weer omhoog naar haar hart te brengen. Ze schudde met een kalebasrammelaar gevuld met vogelzaad

en zong: 'Ik ben de bron van kennis en gevoel, de vrouw van de zon en de maan, de vrouw die heelt en bloedt. Ik schreeuw, ik zwijg en spreek, ik ken de dieren aan hun vel en de vruchten aan hun geur, de planten aan hun krachten en de aarde aan hoe mijn voeten haar raken. Ik ben een vrouw van aarde, van vuur, water en lucht. Ik zal anderen beschermen. Soy Eustaquia, *la curandera*, de vrouw die weet, een bron voor dit dorp.'

Zo volgde Eustaquia haar moeder. In het dorp kwam ze bekend te staan als natuurgenezeres, maagdenvliesheelster en aborteuse en gaf ze levermos, zwavelkwik en muskus voor de kwalen van haar bezoekers, of gaf ze de dochters van edellieden opdracht naakt in de uienkelder te slapen om een vloek op te heffen. De kennis en wijsheid van doña Tranquilina had ze zich eigen gemaakt en steeds vaker kwamen vrouwen uit de omgeving Eustaquia om hulp vragen, op elk ogenblik van de dag; ze stonden voor haar, Chayo, Luz of Elena; Fina, Sandra of Marta, vrouwen die voor de mannen om hen heen niets waard waren, maar in wie de curandera een vuur deed ontvlammen. Haar klandizie groeide, omdat er buiten een verlaten apotheek en een barbier die nog aderliet weinig alternatieven waren, want de Nahua- en Purépechavrouwen vreesden het Hospital de la Ceguera. Dan lieten ze nog liever wonderdokters hun wonden met hun eigen urine schoonmaken of bloedzuigers hun bedorven lichaamsvocht aftappen.

Dit was de echte reden dat de vrouwen Eustaquia bezochten in plaats van naar het ziekenhuis te gaan. Zij zag in hun blik geen kwaal of ongewenste zwangerschap, maar een vuur, een richting en wanneer er dan plots een Zapoteekse of een *Ñudzahui*-vrouw voor la casa colonial stond, gewoonlijk in tranen of half in paniek, liet Eustaquia alles vallen

waar ze mee bezig was en bekommerde zich nog enkel om deze vrouw.

Met haar curanderaschap veranderde haar uiterlijk. Ze had haar haren al jaren niet geknipt, waardoor deze met paarse linten omwikkeld tot over haar middel waren gegroeid en ze werd een bekende verschijning in het dorp, haar witte *huipil* met lavendelkleurig borduursel om haar lijf en de kralen van jade om haar nek. Paco begon zijn hoofd te buigen en naar het zand en de zwerfkatten te staren als ze door de straten liepen, om de blikken van Huicholvrouwen en vreemdelingen te vermijden. Door haar finesse en zorg werden Eustaquia en de kruiden uit haar tuin de enige redding van veel vrouwen, en hoe meer ze de rol aannam die doña Tranquilina lang geleden had gehad in een ander dorp, niet heel anders dan Coyoacán, hoe meer Paco zich op die momenten terugtrok in een van de vele kamers van het huis, zo blauw als de eieren van roodborstjes, kamers waar de godsbeeldjes uit Nayarit heersten. Hij staaarde naar het glanzende koper in de woonkamer, een muskietennet van bruidstule in de slaapkamer, kostbare gewaden die duizenden peso's waard waren in de kasten en een albasten kom die van de Spaanse conquistadores was geweest. In de slaapkamer van zijn moeder stonden op een wastafeltje naast een afbeelding van de godin Tlazolteotl talrijke flesjes parfum en olie uitgestald, geuren die Paco in extase brachten. Op dit altaar van Eustaquia stonden door kaarsen omringd de verschillende objecten die Paco en Eustaquia hadden gevonden op hun twee jaar lange reis: de tanden van een coyote en een oude slangenhuid naast uilenstenen, tritonshoorns en slakkenhuizen. Links lag een vleermuis van klei die haar door doña Tranquilina was geschonken, daarnaast in een schaal gefossiliseerde hars en de oude pijp van

don Aureliano, met een buideltje vol met zwarte tabak er nog bij. In een kruik rechts op de tafel bevonden zich de veren van eksters, kolibries, quetzals, blauwe bisschoppen en raven, daarvoor lagen de botjes van kleine knaagdieren.

Paco keek vol bewondering naar de schatten van zijn moeder. Maar de echte rijkdom bevond zich onder de braakpot van porselein, waar de oude fotoboeken van zijn abuelo don Aureliano stof lagen te vergaren.

‘Don Aureliano Guerrero,’ mompelde Paco terwijl hij de geel geworden foto’s bekeek van een statige man met een kortgeknipt snorretje net boven zijn bovenlip, met zijn linkerarm strak langs zijn lichaam en zijn rechter gebogen zodat zijn rechterhand in zijn jasje verdween. Paco imiteerde deze pose voor de spiegel, tekende een dun snorretje op zijn bovenlip met de zwarte tabak van zijn grootvader en probeerde een blik op te zetten die kon doden, de rauwe overtuiging van een volwassene op een kindergezicht. ‘Sí,’ zei hij dan, zijn stem zo laag mogelijk makend, ‘soy Paco Guerrero en ik heers hier.’